

MUSUL VE KERKÜK MİSAK-İ MİLLİ SINIRLARINDAYDI

<http://www.dunyabulteni.net/tarih-dosyasi/223260/musul-ve-kerkuk-turkiyeden-nasil-koparildi->

<http://www.internethaber.com/1926-ankara-antlasmasi-maddeleri-ve-musul-karari-684054h.htm>

Mondros Mütarekesi sırasında Kerkük merkez hariç, Süleymaniye ve genel olarak Musul vilayeti 6. Ordu komutanı Ali İhsan Sabis Paşanın denetimi altındaydı. Ancak mütarekenin 7.maddesi itilaf devletlerine gerekli gördükleri yerleri işgal yetkisi vermekteydi. İngilizler de bölgedeki Hıristiyan halkın katledildiği bahanesi ile Musul'un boşaltılmasını Ali İhsan Paşadan istediler. Ali İhsan Paşa her ne kadar bu teklifi reddetmiş ve direnmişse de sonrasında İstanbul'dan gelen emir üzerine kuvvetlerini Musul'dan Nusaybin'e çekmek zorunda kaldı. Şehrin boşaltılmasının ardından İngilizler 10 Kasım günü Musul'u işgal ettiler. Bölgenin müslüman halkı TBMM'nin açılmasıyla beraber Milli Mücadeleyi desteklediler, Türkiye'nin tarafında yer aldılar.

Bölgede hâkimiyeti sağlamakta güçlük çeken İngilizler; Musul, Kerkük ve Süleymaniye şehirlerini zaman zaman havadan bombaladılar; Nasturi ve Asuruileri yanlarına çekmeye çalıştılar. Fransızlar da işgal ettikleri yerlerde Ermenileri kullanıyorlardı.

Misak-i Milli Sınırları

Bu sıralarda Anadolu'da Milli Mücadele başlamıştı. Doğuda Ermenilere karşı Batıda ise Yunanlılara karşı önemli başarılar kazanılmaktaydı. Anadolu'da mücadelenin başarıyla devam ettiği bu tarihlerde milli sınırlar içinde ifade edilen Kerkük, Süleymaniye ve Musul da TBMM'nin hedefi arasındaydı. Gazi Mustafa Kemal Paşa TBMM'nin açılışından yaklaşık bir hafta sonra Meclis kürsüsünden Misâk-ı Millînin güney sınırlarını şu şekilde ifade ediyordu:

"Hep kabul ettiğimiz esaslardan birisi ve belki birincisi olan hudut meselesi tayin ve tespit edilirken, hudud-u millîmiz, İskenderun'un cenubundan (güneyinden) geçer, şarka doğru uzanarak Musul'u, Süleymaniye'yi, Kerkük'ü ihtiva eder. İşte hudud-u millîmiz budur dedik!"

Mustafa Kemal Paşa, Musul'u Kerkük'ü ve Süleymaniye'yi Anadolu'nun bir parçası olarak tanımlıyordu.

Bölgenin İngiliz işgalinden kurtarılması için 1 Şubat 1922 tarihinde Milli Savunma Bakanlığına Revandiz bölgesine bir kısım kuvvet gönderilmesi emri verildi. Bölgeyi, bölgedeki aşiretleri bilen ve Antep'te Kuvay-ı Milliye komutanlığı yapmış Milis Yarbayı Özdemir Bey'i bu göreve atandı. Aynı zamanda Musul'a taarruz için hazırlıklar da yapılmaktaydı. Özdemir Bey 22 Haziran 1922de Hakkari üzerinden Revandiz'e ulaştı. Bölgedeki aşiretlerle birlikte İngilizlere karşı önemli başarılar elde ederek Süleymaniye'ye girdi. İngilizlerin hiç beklemedikleri bu mücadeleye karşı yapabilecekleri ise sınırlıydı. Yeterli askeri kuvvetleri bulunmadığından bu şehirlere günlerce havadan bombalamak yoluna gittiler.

Özdemir Bey'in bölgedeki bu faaliyetleri sırasında Anadolu'dan Yunan kuvvetleri atılmıştı. Mustafa Kemal Atatürk, Musul vilayeti ve Misak-i Milli sınırları tarifini 1923 yılında yaptığı konuşmada şöyle vermişti:

"Bu hudut İskenderun körfezinin güneyinden, Antakya'dan, Halep ile Katma istasyonu arasında Carablus köprüsünün güneyinde Fırat nehrine ulaşır. Oradan Deyrizor'a iner, oradan doğuya uzatılarak Musul, Kerkük ve Süleymaniye'yi içine alır."

Lozan konferansındaki görüşmelerin önemli başlıklarından biri Musul meselesi oldu. Konferans devam ederken Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak, El cezire cephe komutanlığına Musul'a yapılacak muhtemel bir taarruz için hazırlıkların yapılması emrini veriyordu.

Türk tarafı Lozan Konferansında Musul, Kerkük'ün çoğunluğunun Türk olduğunu, Kürtler ve Araplarla beraber ise Anadolu'nun bir parçası olduğunu savundu. İngilizler, Türklerin petrol zenginliği için Musul'u istediklerini öne çıkartarak konferansa katılan diğer devletleri de kendi taraflarına çektiler.

Konferansta bu şekilde hararetle tartışıldığı günlerde 2 Ocak 1923'te Mustafa Kemal Paşa TBMM'de şunları söylüyordu:

"...Musul vilayetinin hudud-ı millimize dahil araziden olduğunu biddefaat ilan ettik. Lozan'da elyevm (bugünkü günde) karşımızda ahz-ı mevki etmiş olanlar bunu pekala bilirler. Vatanımızın hudutlarını tayin ettiğimiz zaman büyük fedakârlıklara katlandık. Menafimimize mugayir (menfaatlerimize aykırı) olmakla beraber müsalemet perverane (barıştan yana) hareket ettik. Artık milli arazimizden en ufak bir parçasını bizden koparmaya çalışmak pek haksız bir hareket olur. Buna kat'iyen muvafakat etmeyiz".

Mustafa Kemal Paşanın bu açıklamalarının benzerleri milletvekilleri tarafından da ifade edildi. Erzurum Milletvekili Hüseyin Avni Bey, TBMM'de yaptığı heyecanlı bir konuşmada; *"Paşa, ordunun başına otur, başka işin yoktur. Başkumandanlık vazifesini ifa et ve hudutlara bayrağımızı rekzet, bayrağını süngünü İngiliz'in girtlağına daya!"* diyordu.

Lozan'daki görüşmelerin çıkmaza girmesi, Özdemir Bey'in Musul'da yoğunlaşan faaliyetlerine karşı İngiliz ordusunun saldırılarının artması Türkiye'yi İngiltere ile savaş noktasına getirmişti. Mustafa Kemal Paşa ise savaştan uzak durulması düşüncesindeydi. Musul'a yapılacak bir harekâtın ülkeyi sonu belirsiz bir savaşa sürükleyeceğini ifade etmeye başlayan Mustafa Kemal Paşa askeri seçenek yerine konunun konferansta çözülmesinin gerekliliğini öne çıkarmaya başladı. Kesilen Lozan görüşmelerinin tekrar başlamasının ardından Musul'un geleceği sonraya Türkiye ve İngiltere arasında yapılacak görüşmelere bırakıldı. Buradan bir netice çıkmaması halinde ise konunun Cemiyet-i Akvam'a götürülmesine karar verildi.

Lozan konferansından sonra başlayan ikili görüşmelerden de bir sonuç çıkmadı. İngilizler petrol bölgesi olan Musul ve Kerkük civarını Türkiye'ye bırakmayacaklarını açıkça ifade ettiler. Türkiye bölge ile ilgili tezlerini

Cemiyet-i Akvam'da da savundu. Ancak bu tarihlerde Türkiye'nin doğusunda çıkan Şeyh Sait isyanı ve hemen ardından bölgeye yönelik uygulamalar, Türkiye'nin öne sürdüğü en önemli tezin yani Kürtlerin de Türkiye'ye bağlanmak istediği tezinin zayıflamasına sebep oldu. Nihayetinde Türkiye 1926 yılında Ankara Antlaşması ile Musul üzerindeki haklarından vazgeçmek zorunda kaldı. Bu antlaşmaya göre:

- ✓ Musul vilayeti toprak bütünlüğü sağlanmak şartı ile Irak'a ait olacak.
- ✓ Türkiye ve Irak arasındaki ateşkes hattını belirleyen Brüksel Hattı sınır olarak kabul edilecek.
- ✓ Irak Musul'dan elde ettiği petrol gelirinin %10'unu 25 yıllık bir süre için Türkiye'ye verecek.

Konu uzmanlarına göre Misak-ı Milli sınırları içinde kalan Kerkük ve Musul, 1926 yılında yapılan Ankara Antlaşması ile toprak bütünlüğü sağlanması şartıyla terk edilmişti. Irak'ın toprak bütünlüğü esas alınarak yapılan anlaşmaya göre, bugün bölünmüş yapısı ve bölgenin illegal örgütlerin kontrolüne geçmesi Türkiye'nin haklarını gündeme getirmiştir. Buna göre, otorite boşluğundan kaynaklanan kaos ortamı, Türkiye'nin Kerkük ve Musul'a girebilmesi için uluslararası hukukta meşru zemini hazırlıyor. Yani Türkiye eğer isterse, Kerkük ve Musul'daki haklarını uygulamaya koyabilir.

Yine de yapılacak eylem planı öncesi, Uluslararası hukuk iyi bir şekilde incelenmeli ve mevcut konjüktür gerçekçi olarak değerlendirilmelidir.